

Albert Rossich *Dos panegírics d'Andreu Rey d'Artieda (1604) i Vicent Garcia (1613) pronunciats a l'Estudi General de Lleida*

Marc Sogues

Universitat Oberta de Catalunya / Universitat Internacional de Catalunya, Espanya

Ressenya a Rossich, A. (2019). *Dos panegírics d'Andreu Rey d'Artieda (1604) i Vicent Garcia (1613) pronunciats a l'Estudi General de Lleida*. Edició crítica. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 279 pp.

Des dels inicis de la seva trajectòria investigadora, el filòleg gironí Albert Rossich ha dedicat bona part dels seus esforços a l'estudi de Vicent Garcia, el primer gran autor barroc de la literatura catalana, popularment conegut com a Rector de Vallfogona. Al llarg dels anys, Rossich ha treballat per recuperar-ne la figura (*Francesc Vicent Garcia. Història i Història i mite del Rector de Vallfogona*, Edicions 62, 1987) i l'obra, que ha divulgat a través de diferents antologies (*Antologia poètica*, Fundació d'Història i Art Roger de Belfort, 1985; *Poesia catalana del barroc. Antologia*, Vitel·la, 2007) i de la publicació, en facsímil, de la primera edició dels poemes del Rector, promoguda per l'Acadèmia dels Desconfinats l'any 1703 (*L'harmonia del Par-nàs*, PUV, 2000).

Malgrat tot, l'edició crítica de l'obra completa de Garcia s'ha anat endarrerint, d'una banda, perquè l'aparició de nous manuscrits ha obligat a revisar en diverses ocasions l'establiment dels textos, i, de l'altra, perquè el mateix Rossich ha anat trobant evidències que un

Edizioni
Ca' Foscari

Submitted 2020-09-16
Published 2020-12-21

Open access

© 2020 | Creative Commons Attribution 4.0 International Public License

Citation Sogues, M. (2020). Review of *Dos panegírics d'Andreu Rey d'Artieda (1604) i Vicent Garcia (1613) pronunciats a l'Estudi General de Lleida*, by Rossich, A. *Rassegna iberística*, 43(114), 495-500.

DOI 10.30687/Ri/0392-4777/2020/114/024

bon nombre de composicions tradicionalment atribuïdes al Rector en realitat no són seves. Sense anar més lluny, aquesta inseguretat afectava dos poemes relacionats amb l'obra més reeixida de Garcia, la seva *Oració recitada en la Paeria de Lleida per la nació valentina en lo rectorat de Don Felip de Berga i Aliaga*. Aquest ambiciós panegíric va ser redactat amb motiu de l'elecció de Felip de Berga com a rector de l'Estudi General de Lleida, l'any 1613, i ha estat històricament atribuït a Garcia, juntament amb dos textos més de característiques similars i i que, tot i que solen acompanyar-lo en alguns manuscrits, són d'atribució molt menys segura, un de dedicat a un altre rector, el valencià Vicent Sanfeliu, i un altre, força més breu, que és dedicat, genèricament, a un tercer rector, en aquest cas, sense nom però, com els altres dos, de la mateixa universitat de Lleida. La publicació que ara ens arriba parteix de la voluntat de Rossich de restituir el text de Garcia i d'esclarir el grau de vinculació de l'autor amb els altres dos textos, alhora que serveix per assentar, finalment, les bases de l'esperada edició crítica de la resta de l'obra del poeta de Vallfogona.

El volum de Rossich, que va ser guardonat amb el Premi Joan Solà de filologia de l'any 2018, consta de cinc seccions: «Context», «Testimonis», «Textos i anotació», «Referències bibliogràfiques» i «Apendix». La primera és un estudi introductori subdividit internament en dues parts d'estructura gairebé idèntica: cadascuna d'elles inclou un apartat sobre la vida i l'obra dels autors, un altre que descriu i contextualitza els seus panegírics, un més que identifica els personatges als quals estan dedicats els poemes i reconstrueix els seus entorns socials, un sobre la valoració i recepció que han tingut els textos fins l'actualitat, un de referit a la seva transmissió i, finalment, una detallada explicació dels criteris adoptats en l'edició.

Si les dues parts no són exactament simètriques és perquè la de Rey d'Artieda va encapçalada per un capítol dedicat a explicar l'atribució que Rossich li fa del primer panegíric. Aquesta atribució representa una de les principals aportacions de l'obra, i no només perquè mai abans no s'havia relacionat l'autor amb aquest text, sinó perquè de fet, fins ara, a Rey d'Artieda, tot i ser valencià, només li eren conegudes composicions en llengua castellana. La proposta de Rossich es fonamenta en quatre gran arguments: 1) l'experiència d'aquest poeta en la pràctica de la polimetria, gens habitual en els textos poètics de caràcter laudatori fins aquell moment; 2) la seva dedicació - documentada precisament durant els primers anys del XVII - a la composició d'obres d'encàrrec en vulgar per a lloar famílies benestants; 3) els seus vincles personals amb l'Estudi General de Lleida - segurs, ja que hi havia estudiat - i amb el pare de Vicent Sanfeliu - probables, perquè la documentació permet intuir que es podrien haver conegut quan Francesc Sanfeliu formava part d'un govern de la ciutat València que, durant la dècada de 1580, havia encarregat composicions epigramàtiques a Rey d'Artieda; i, 4) la presència dins el text

d'elements paral·lels als d'alguns dels epitalamis del poeta valencià, i, particularment, la còpia literal del primer vers del poema, present en una altra composició de Rey d'Artieda que no s'havia difós, encara, en el moment de redacció del panegíric. Tots aquests factors fan que l'atribució resulti difícilment refutable.

Aquesta part del treball té un altre aspecte de gran interès i és que la identificació del personatge objecte del panegíric permet datar el text amb precisió a l'any de la seva elecció com a rector, el 1604, la qual cosa és important perquè fa d'aquest text la primera composició poètica que es pot adscriure a l'escola barroca dins la tradició literària catalana. Més encara: segons Rossich, no només cal reconèixer-li aquest mèrit, sinó també el d'haver servit a Garcia com a model per a la composició del seu panegíric, nou anys més tard.

Aquestes observacions són d'una importància capital. Primer, perquè posen de manifest que a les primeries del XVII les connexions lingüístiques i literàries entre el Principat i València es mantien operatives i productives, la qual cosa afebleix considerablement les tesis que fins ara sostenien que des de les Germanies, València se situava ja de forma gairebé exclusiva dins l'òrbita literària i cultural de Castella i perdia els vincles amb el Principat. I segon, perquè demostren que l'adopció de la moda barroca al Principat vindria de la mà de la influència valenciana i es produiria en els mateixos anys que a la resta de l'àmbit hispànic. Més encara: tal com ens recorda Rossich, els dos panegírics són anteriors a la realització més emblemàtica del gènere en llengua castellana, el cèlebre *Panegírico del Duque de Lerma*, de Luís de Góngora (1617).

Encara en relació amb l'estudi introductor, cal destacar que el llibre també realitza una aportació de gran interès en relació amb la biografia Vicent Garcia, ja que dona a conèixer la partida de baptisme de l'autor. El document, datat al 23 de gener de 1579, demostra que el celebrat poeta nasqué a la ciutat de Saragossa, i no pas a Tortosa, com sempre s'havia cregut, per ser la ciutat on residí durant bona part de la seva infància. Però, més que no pas per la dada - que, fins a cert punt, no deixa de tenir un valor anecdòtic - la descoberta és rellevant perquè revela que Garcia tingué uns padrins de bateig molt significats, concretament, el militar i humanista Martín Abarca de Bolea y Castro, i la senyora Maria Gurrea, filla de Martín Gurrea i Aragó, noble i mecenes. Segons indica Rossich, això fa suposar que el pare de Garcia es movia en un entorn aristocràtic com a servidor qualificat. Els possibles vincles de Garcia amb aquest entorn són una línia d'investigació que Rossich apunta, però deixa per explorar. És una llàstima, perquè podrien abocar molta llum a la biografia del Rector, però també és cert que aquest no era, pròpiament l'objectiu del treball i que requeriria una recerca específica que probablement Rossich hagi preferit deixar per a futures investigacions.

La segona secció del llibre («Testimonis») serveix per a donar compte dels testimonis que han transmès els poemes fins als nostres dies, mentre que la tercera («Textos i anotació») presenta els dos panegírics estudiats. Cada part de cada poema va encapçalada per un passatge en prosa en el qual Rossich glosa el sentit i la intenció del fragment, justifica amb molt de detall les tries editorials realitzades en l'establiment del text i realitza diferents tipus d'apreciacions ecdòtiques i lingüístiques sobre el text. A continuació trobem el text poètic, amb un aparat de variants i de notes.

L'establiment i l'edició dels dos textos representava, val a dir-ho, un repte filològic de màxima complexitat, tant per la quantitat de testimonis que ens els han transmès (12, en el primer cas i 26 en el segon), com per les particularitats lingüístiques de les dues obres. Sobre aquesta segona qüestió, una primera dificultat es troba en la forma del text. En aquest sentit, Rossich, com és habitual en ell, parteix de la voluntat d'adequar els textos a la normativa ortogràfica actual sense desvirtuar-ne la realització fonètica, però opta per conjugar aquest criteri amb la preservació del timbre vocàlic propi dels dialectes occidentals als quals s'adscriuen tots dos textos. Això es fa especialment vistent en l'accentuació de les *ee* i les *oo*, que no és normativa, si més no des del punt de vista del català central, però que, a parer de l'editor gironí, resulta plenament justificat, especialment en el cas del Rector, perquè «Garcia es molt rigorós a l'hora de rimar *ee* i *oo* obertes amb obertes i tancades amb tancades, fins al punt que aquest és un criteri sòlid per rebutjar l'autoria de Garcia de moltes obres que li han estat atribuïdes erròniament» (112).

Una segona dificultat és que la transmissió del text de Rey d'Artieda es deu fonamentalment a copistes principatins, que van catalanitzar-ne el lèxic i les grafies. Això obliga Rossich a un delicat exercici en la restitució del text, que resol restituint únicament les formes que les evidències internes del text (és a dir, la mètrica i la rima) demostren que figuraven a l'arquetip, però sense tocar la resta de casos (ni tan sols *hui* per *vui* o *pense* per *penso*), perquè això implicaria introduir formes que no pot assegurar que fossin presents en l'original, ja que «no sabem fins a quin punt l'autor volia transgir amb la pronúncia de Catalunya» (69).

El volum es completa amb un apartat dedicat a les «Referències bibliogràfiques» i quatre «Apendixs» de gran interès. El primer és el tercer panegíric, que alguns manuscrits atribueixen a Garcia i que Rossich presenta en edició crítica i adaptat ortogràficament a la normativa vigent segons els principis generals, decisió justificada per tractar-se d'un text de procedència dialectal desconeguda. Sembla ser un text més proper al panegíric de Rey d'Artieda que no pas al de Garcia i Rossich hi assenyala la presència de castellanismes insòlits i de rimes impròpies del català occidental característics dels versos del poeta de Vallfogona. Per tot això, i per l'absència d'altres dades

extratextuals, tot i que considera que deu ser relativament proper en el temps al de Rey d'Artieda, conclou que no pot ser datat i que, ara per ara, s'ha de considerar anònim. Els tres apèndixs restants són transcripcions de documents sobre la genealogia dels Berga, que, segons s'argumenta a l'estudi, Garcia devia tenir ben presents a l'hora de confeccionar el seu text, i que podem considerar hipotextos del poema, essent, així, un dels pocs casos en què s'han pogut localitzar per a un text català d'època moderna.

En conclusió, l'obra té el mèrit de restituir amb tots els honors un dels textos centrals de la literatura barroca catalana, i de fer-ho il·luminant amb la mateixa precisió el text i el seu context. Alhora, també té l'encert d'elaborar un model d'edició de gran eficàcia, que es construeix sobre decisions exposades amb tota claredat i sòlidament argumentades, i que permet accedir a tots els nivells de comprensió del text, des del seu establiment fins a la seva interpretació. Només ens resta acabar esperant que aquest model d'edició ben aviat es pugui veure aplicat a la recuperació de la totalitat de l'obra de Garcia, una operació que, sens dubte, constituiria un punt d'inflexió definitiu en la revalorització de la nostra literatura d'època moderna.

